

Stutt greinargerð um tvö nýleg íslensk málþroskapróf

Jóhanna Thelma Einarsdóttir
talmeinafræðingur Ph.D., prófessor
á Heilbrigðisvísindasviði og
Menntavísindasviði, Háskóla Íslands.

Dóra Másdóttir
talmeinafræðingur Ph.D., CCC-
SLP, lektor á Heilbrigðisvísindasviði,
Háskóla Íslands.

Tjáskipti teljast til grundvallarmannréttinda eins og kemur fram í 19. grein í Mannréttindasáttmála Sameinuðu þjóðanna frá 1948. Þessi grein tekur ekki bara til réttisins að eiga samskipti við aðra og skiptast á skoðunum og hugmyndum heldur einnig til þess að búa yfir hæfni og getu til að eiga kost á allhliða tjáskiptum. Frávik í málþroska eru nokkuð algeng og hafa foreldrar oft meiri áhyggjur af málþroska barna sinna en öðrum þroskaþáttum.

Til dæmis við athugun á hópi 1205 barna í Ástralíu höfðu bæði foreldrar og leikskólakennarar áhyggjur af málþroska hjá um þriðjung barnanna (McLeod, o.fl., 2018). Með því að bera kennsl á börn nægilega snemma er hægt að hafa áhrif á neikvæðar afleiðingar málþroskaerfiðleika. Vitað er að málfærni er mikilvæg fyrir vitrænan, félagslegan og sálrænan þroska síðar meir og hefur áhrif á möguleika í starfi og þátttöku í nútíma samfélagi. Börnum með slaka málfærni er hettara við að eiga síðar í erfiðleikum með nám og einnig með að lenda í afbrotum (Anderson, o.fl., 2016).

Megin markmið með því að mæla málþroska er að finna börn sem þurfa á sérstakri örvun að halda. Við mat á málþroska er verið að meta hvort barnið hefur tileinkað sér merkingar- og formþætti tungumálsins, auk málnotkunar. Ákveðin stig í málþroska barna eru sameiginleg

öllum tungumálum en önnur eru bundin við það tungumál sem verið er að meta. Við mat á málþroska eru lögð fyrir mismunandi mælitæki. Skimunarlistar eru lagðir fyrir stóran hóp eða heilu árgangana til að finna börn í áhættu með frávik í máli. Á Íslandi skimar heilsugæslan málþroska barna með því að leggja fyrir Brigance og PEDS. Leikskólakennarar leggja fyrir nokkra skimunarlista svo sem Smábarnalistann, Íslenska Proskalistann, EFI (Elmar Þórðarson o.fl., 2012), Orðaskil (Elín Þöll Þórðardóttir, 1998) og HLJÓM-2 (Ingibjörg Símonardóttir o.fl., 2002). Matslistar eins og TRAS (Tíðlig registrering af sprákudvikling, Sølund, 2007) og ýmsar aðrar skráningar eru notaðar til að byggja upp áætlun um málörvun.

Við greiningu á málþroskaröskun er nauðsynlegt að leggja fyrir stöðluð málþroskapróf auk þess að styðjast við óformlegar athuganir og mat sérfræðinga (Law, 2019). Stöðluð málþroskapróf eru hönnuð út frá ákveðnu tungumáli og þýði. Gera verður þá kröfu að börn sem þurfa á þjónustu talmeinafræðings að halda séu metin af sanngirni með próftækjum sem búa yfir traustum próffræðilegum eiginleikum, þ.e. að þau séu stöðluð á stóru úrtaki barna og séu bæði áreiðanleg og réttmæt. Réttmæti mælitækja ræðst af því hversu vel hefur tekist til við hönnun mælitækisins og hvort það mælir þá hugsmíð og þau atriði sem því er ætlað að mæla. Í stuttu máli felur áreiðanleiki mælitækis í sér hvort mælitækið er laust við skekkjur og hvort það gefi sömu eða svipaðar niðurstöður ef mælitækið er lagt aftur fyrir. Þýdd málþroskapróf sem ekki hafa verið hönnuð með íslenskt málkerfi í huga geta

hvorki verið áreiðanleg né réttmæt til að greina hvort barn sé með málþroskaröskun eða ekki. Með þetta að leiðarljósi hefur á undanförunum árum verið unnið að því að staðla og gefa út tvö málþroskaþróf fyrir íslenskumælandi börn,

Málfærni ungra barna (MUB) og Málfærni eldri leikskólabarna (MELB). Hér á eftir verður gerð stutt greinargerð um hvort þróf fyrir sig.

Málfærni ungra barna (MUB)

Um próf	Almenn lýsing	Nánari lýsing
Nafn prófs	Málfærni ungra barna (MUB)	
Höfundar	Þóra Másdóttir, Sigurgrímur Skúlason, Hrafnhildur Halldórsdóttir og Friðrik Rúnar Guðmundsson	
Útgáfuár	2018	
Aldur próftaka	2;0-3;11 ára	
Með réttindi til að leggja fyrir	Talmeinafræðingar	
Tilgangur prófs	Kannar almenna málfærni barna	
Uppbygging prófs	Tveir prófhlutar	Málskilningur (t.d. fylgja fyriræmum, þekkja orð og hugtök). Máltjáning (t.d. nefna orð, endurtaka setningar)
Úrvinnsla	Mælitölur úr tveimur prófhlutum, málskilningi og máltjáningu. Heildarmálþroskatala.	
Túlkun	Staðfestir eða útilokar frávik í málþroska, einkum eftir skimun í ung- og smábarnavernd	Segir til um styrkleika og veikleika í málskilningi og máltjáningu
Próffræðilegir eiginleikar	-Fjöldi barna í stöðlun -Innri áreiðanleiki heildartölu úrtaks -Hugsmíðaréttmæti / tengsl við svipuð mælitæki -Endurprófunaráreiðanleiki / fylgni fyrri og seinni prófunar/heildartala -Næmi og sértæki	643 (325 drengir/318 stúlkur), 75,7% á höfuðborgarsvæðinu. $\alpha=0,98$ Viðunandi (miðlungs há – há marktæk fylgni). 0,89 Á eftir að prófa
Handbók	Rafræn, aðgengileg þeim sem kaupa prófið	Sjá hti.is
Skorblöð	Rafræn, aðgengileg þeim sem kaupa prófið	Sjá hti.is
Útgefandi og söluaðili	Heyrnar- og talmeinastöð	Sjá hti.is

Málfærni eldri leikskólabarna (MELB)

Um próf	Almenn lýsing	Nánari lýsing
Nafn prófs	Málfærni eldri leikskólabarna (MELB)	
Höfundar	Þóra Másdóttir, Jóhanna T. Einarsdóttir, Ingibjörg Símonardóttir og Sigurgrímur Skúlason	
Útgáfuár	2021	
Aldur próftaka	4;0-5;11 ára	
Með réttindi til að leggja fyrir	Talmeinafræðingar	
Tilgangur prófs	Kannar málfærni barna	Byggir á málvísindalegu líkani og tekur til hljóðkerfisfræði, setningafræði, merkingafræði og beygingar- og orðhlutafræði
Uppbygging	Tveir prófhlutar, málskilningur og máltjáning	Níu undirpróf og eitt viðbótarpróf: 1. Skilningur: Orð 2. Skilningur: Hugtök 3. Tjáning: Nefning 4. Tjáning: Endurtekning setninga 5. Tjáning: Málfraedi 6. Tjáning: Merking og ályktanir 7. Skilningur: Hljóðkerfisvitund 8. Skilningur: Setningar 9. Tjáning: Hljóðkerfi Viðbótarprófun: Endurtekning orðleysis
Úrvinnsla	Mælitölur úr tveimur prófhlutum, málskilningi og máltjáningu. Heildarmálþroskatala.	
Túlkun	Greinir málþroskaröskun DLD	Segir til um styrkleika og veikleika í málskilningi og máltjáningu. Metur málfærni (málskilning og máltjáningu) hjá börnum. Greinir hvort barn sé með málþroskaröskun DLD. Dregur upp mynd af þeim frávikum sem kunna að vera til staðar og veitir þar með viðeigandi upplýsingar sem nýtast í markmiðasetningu fyrir börn sem þurfa á talþjálfun að halda.
Próffræðilegir eiginleikar	-Fjöldi barna í stöðlun -Innri áreiðanleiki -Hugsmíðaréttmæti / tengsl við svipuð mælitæki -Endurprófunaráreiðanleiki -Næmi og sértæki	879 (452 drengir/427 stúlkur), 75,8% á höfuðborgarsvæðinu. $\alpha=0,68-0,92$ (skv. 3. forprófun)* Viðunandi (miðlungs há – há marktæk fylgni). Á eftir að meta Á eftir að meta
Handbók	Rafræn, aðgengileg þeim sem kaupa prófið	Sjá hti.is
Skorblöð	Rafræn, aðgengileg þeim sem kaupa prófið	Sjá hti.is
Útgefandi	Háskóli Íslands og Heyrnar- og talmeinafræðingastöð	
Söluaðili	Heyrnar- og talmeinafræðingastöð	Sjá hti.is

*Þessar upplýsingar á eftir að uppfæra þegar handbók MELB er að fullu unnin.

Hvað ber framtíðin í skauti sér?

Vinnsla málþroskaprófa er flókin og tímafrek. Sem dæmi má nefna að það tók níu ár að fullvinna MELB prófið, frá fyrstu hugmynd að útgáfu. Höfundar beggja prófa, MUB og MELB, áttu því láni að fagna að nemendur í talmeinafræði við HÍ gátu unnið stóran hluta prófan a (forprófanir og réttmætisrannsóknir) sem tímaverkefni í stökum námskeiðum eða sem hluta af meistaraverkefni.

Á þessu ári vann talmeinafræðinemi í samstarfi við leiðbeinendur að uppsetningu nýs málþroskaprófs sem ætlað er 6;0-10;0 ára, setti fram hugmyndir að prófatríðum og skoðaði innihaldsréttmæti (Margrét Guðmundsdóttir, 2022). Áætlað er að næstu skref verði þau að tveir nemendur í talmeinafræði þrói prófið frekar í samstarfi við höfunda (Þóru Másdóttur, Jóhönnu T. Einarsdóttur, Irisi Eddu Nowenstein og Margrét Guðmundsdóttur) og forprófi atriðasafnið á börnum á áðurnefndu aldursbili. ■

Heimildaskrá

MUB meistararitgerðir

- Anna Stefánía Vignisdóttir. (2014). *Stöðun nýs málþroskaprófs Málfærni ungra barna (MUB) og samanburður málsýna*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Gerður Guðjónsdóttir. (2014). *Málfærni ungra barna. Réttmætisrannsókn á nýju málþroskaprófi fyrir börn*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Guðný Björk Atladóttir. (2014). *Athugun á réttmæti Málfærni ungra barna (MUB) með tilliti til tengsla þess við Reynell málþroskaprófið*. Óbirt handrit að meistararitgerð við námsleið í talmeinafræði við Háskóla Íslands.
- Íris Wigelund Pétursdóttir. (2013). *Málfærni ungra barna (MUB). Réttmætisathugun á málþroskaprófi ætluðu börnum á aldrinum 2;0-3;11*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Tinna Sigurðardóttir. (2012). *Málþroskapróf HTÍ: Undirbúningur stöðlunar á málþroskaprófi fyrir börn á aldrinum 2;0-4;0 ára*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.

MELB Meistararitgerðir

- Auður Hallsdóttir. (2014). *Forprófun prófþáttanna Botnun setninga og Tálkun setningar fyrir málþroskaprófið Málfærni eldri barna*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Brynja Björgvinsdóttir. (2020). *Réttmætisathugun á Málfærni eldri leikskólabarna (MELB): Samanburður við málsýni og HLJÓM-2*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Elva Bergþóra Brjánsdóttir. (2019). *Driðja forprófun á málþroskaprófinu Málfærni eldri leikskólabarna (MELB) fyrir börn á aldrinum fjögurra til sex ára. Máltjáning*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Hafðís Erla Valdimarsdóttir. (2018). *Málfærni eldri leikskólabarna (MELB). Driðja forprófun á málþroskaprófi fyrir börn á aldrinum fjögurra til sex ára (Málskilningshluti)*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Helena Kjartansdóttir. (2020). *Réttmætisathugun á Málfærni eldri leikskólabarna (MELB): Samanburður við Íslenska þroskalistann*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Hildur Rut Sigurbjartsdóttir. (2018). *Málfærni eldri leikskólabarna — MELB, áframhaldandi forprófun á málþroskaprófi fyrir börn á aldrinum 4-6 ára*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.

- Margrét Samúelsdóttir. (2014). *Forprófun á nýju málþroskaprófi, Málfærni eldri barna, fyrir 4-6 ára börn. Merkingafræði*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Sólveig Arnardóttir. (2014). *Forprófun á fjórum prófþáttum málþroskaprófs fyrir 4-6 ára gömul börn. Framburður fjölatkvæðaorða, endurtekning orðleysis, endurtekning setninga og hljóðkerfisvitund*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Stella Reynisdóttir. (2020). *Málfærni eldri leikskólabarna (MELB): Athugun á tengslum við Málfærni ungra barna (MUB) og könnun á inntaksréttmæti*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- Valdís Björk Þorgeirsdóttir. (2020). *Réttmætisathugun á Málfærni eldri leikskólabarna (MELB): Samanburður við TOLD-2P og ICS kvarðann*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.

Aðrar heimildir

- Anderson, S. A., Hawes, D. J., og Snow, P. C. (2016). Language impairments among youth offenders: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 65, 195–203.
- Elín Þöll Þórðardóttir. (1998). *Orðaskil*. Framsaga.
- Elmar Þórðarson, Friðrik Rúnar Guðmundsson og Ingibjörg Símonardóttir. (2012). *EFI-2 málþroskaskinnun fyrir börn á fjórða ári (handbók)*. Talþjálfun og ráðgjöf.
- Ingibjörg Símonardóttir, Jóhanna Einarsdóttir og Amalía Björnsdóttir. (2002). *HLJÓM-2*. Höfundar.
- Law, J., McKean, C., Murphy, C. A., og Thordardóttir, E. (ritstjórar). (2019). *Managing children with developmental language disorder: Theory and practice across Europe and beyond*. Routledge.
- Margrét Guðmundsdóttir. (2022). *Málfærni yngri barna í grunnskóla: grunnur lagður að nýju málþroskaprófi fyrir 6;0-9;11 ára*. Óbirt meistararitgerð: Háskóli Íslands, Læknadeild.
- McLeod, S., Crowe, K., McCormack, J., White, P., Wren, Y., Baker, E., Masso, S., og Roulstone, S. E. (2018). Preschool children's communication, motor and social development: Parents' and educators' concerns. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 20(4), 468–482. <https://doi.org/10.1080/17549507.2017.1309065>
- Solund, S. (2007). TRAS. Tidlig registrering af språkuvikling. <http://www.nvic.dk>